

Dogma pluralizma in pluralizem dogme

(K politični kulturi današnjega časa)

1. Če je današnja kriza pri nas v zvezi s problemom politične kulture sploh kaj razjasnila, je razjasnila popolno neustreznost njenega reduciranja na eksplicitno politično učenje. Pokazalo se je namreč nekaj, kar je v teoriji sicer že dovolj znano: da namreč učinki eksplicitne (politične) socializacije lahko ohranjajo videz učinkovitosti v stabilnih socialnih situacijah; v trenutku, ko pride do krize, stopijo na dan (popularno imenovani) »iracionalni«¹ scenariji, ki so pogosto, če ne celo praviloma v ostrem (vsaj navideznem) nasprotju z eksplicitno socializacijo, oz. v našem primeru z eksplicitnim političnim učenjem. Kako je namreč mogoče, da se pod eksplicitno učenim geslom »bratstvo in enotnost«² skriva militantni nacionalizem, za katerega so bile množice eksplicitno učene, da s tem geslom nima prav nič skupnega?

Pri iskanju odgovora na to vprašanje je treba seveda preseči linearno logiko eksplicitnega političnega učenja; temu slej ko prej v naši današnji situaciji namreč ne ostane drugega, kot začudenje nad dejstvom, da je politična kultura v enem delu Jugoslavije nekaj čisto drugega kot politična kultura v drugem njenem delu (dejstvo, ki je vsakemu raziskovalcu socializacijskih procesov v naši družbi bilo dobro znano že davno pred izbruhom današnje krize). Premakniti se je treba na drugo področje družboslovne teorije: da namreč geslo »bratstvo in enotnost«³ lahko postane ščit militantnemu nacionalizmu – to dejstvo ni nič protislovnega, saj je zasnovano na danes že klasičnem védenju o politiki kot sferi označevalne prakse: v prostoru politike in politične ideologije imamo namreč opraviti z množico označevalcev, ki pomena ne nosijo sami v sebi; njihov pomen je določen s t. i. točko prešitja (point de capiton), kar seveda pomeni, da imajo lahko v različnih varian-tah prešitja pač povsem različne, tudi docela izključujoče se pomene. Primer »bratstva in enotnosti«⁴ je tako pojasnjen. Kot lahko razumemo neuidevanje dejanskih vsebinskih razlik v političnih kulturah pri nas zgolj, če upoštevamo, da je bil učinek enotnosti proizveden skozi učinkovanje politične fantazme (enotne Jugoslavije z enotnim, v vseh republikah enakim družbeno-političnim sistemom). To pa seveda pomeni nekaj stvari: da so bile razlike med posameznimi deli Jugoslavije (ne le med zdaj pretirano poudarjanima Slovenijo in Srbijo) vedno realno obstoječe; pa še to, da je današnja (politična) kriza pri nas dejansko vdor tega realnega dejstva (strogo teoretsko bi morali zapisati: vdor Realnega). Simbolni univerzum, ki ga je proizvajala samoupravna socialistična fantazma, se je podrl. In današnje iskanje politične rešitve je v nekem smislu prav iskanje nove možne točke prešitja; v tem iskanju pa ima, zdi se, da docela realistično, ravno koncept političnega pluralizma nek privilegirani položaj.

2. Vendar pa se zdi, da v zvezi s tem konceptom nastopi nekaj težav. Ne gre za to, ali ga je (na ravni eksplicitne politične ideologije) treba sprejeti ali ne. Menda je današnja kriza odprla oči tudi tistim najbolj zadržim monistom: sprejem političnega pluralizma je danes neizbežen.

Problema torej ne gre iskati na ravni eksplicitne politične kulture. Problem je nekje drugje: namreč na ravni t. i. »iracionalnih«⁵ scenarijev, torej povedano drugače, na ravni implicitne politične kulture.

Naša teza bi bila, da namreč ni dovolj, da se politični pluralizem uveljavi kot varianta oz. rešitev na ravni eksplicitne politične kulture. *To je bistveno, ni pa zadosti*. Ni zadosti iz tistega razloga, ki smo ga že omenili na primeru »bratstva in enotnosti«; eksplicitna politična kultura namreč ni tista, na kateri bi se zadeve politične kulture dejansko odločale.

3. Upoštevač dejstvo libidinalne strukture posameznika, ki je, kot vemo, v veliki večini še zmeraj zavezana stalinističnemu diskurzu (in ki ga na tem mestu pač ne moremo razvijati v finese), se v zvezi s problemom političnega pluralizma pri nas zastavlja med drugim tudi *vprišanje njegovega statusa*. Menimo namreč, da je od tega, kakšen status bo zadobil koncept političnega pluralizma, v bistvu odvisno, ali bo ta koncept dejansko lahko odprl prostor pluralistični demokratični politični kulturi in politiki, ali ne.

4. Za kaj gre? V političnem diskurzu stalinističnega tipa igra ključno vlogo *dogma*. Dogmo gre pri tem razumeti kot formo, status (ne kot vsebino). V stalinističnem tipu politične kulture imamo namreč opraviti s prav posebnim paradoksom: jasno je, da gre za politično kulturo, ki ne trpi nikakršnega pluralizma. Vendar pa bi bilo na osnovi tega dejstva prenašlo sklepati, da pluralizma v tem tipu politične kulture ni. Paradokсно je namreč pluralizem strnjen v navidez najbolj »nepluralističnem« elementu te politične kulture – v sami dogmi. Opraviti imamo, čeprav je slišati paradoksalno, s *pluralizmom dogme*: vsebina dogme je nameč »na izbiro« (enkrat gre za izgradnjo težke industrije, drugič za enopartijski sistem, tretjič za samoupravno socialistično demokracijo, itd.). Vsebina dogme je spremenljiva. In kar je bistveno: ta vsebinska spremenljivost v resnici sploh ne načne stalinističnega diskurza. Lahko bi rekli prav nasprotno: je celo predpogoj za njegovo ohranitev. Vsebinska dogme se torej mora spreminjati; pa ne zato, da bi bil stalinistični diskurz odpravljen, temveč zato, da bi se sploh lahko ohranjal.

Kar pa seveda pomeni, da je v zvezi s stalinistično dogmo bistveno vprišanje forma oz. status, ne pa vsebina. Kot je po drugi strani vitalnega pomena, ali se pluralizem uspe koncentrirati v dogmi ali ne. Ukinitve pluralizma dogme in razpršitev pluralizma v širšo sfero političnega se zdi namreč ključni predpogoj preseganja stalinističnega diskurza, torej tudi stalinističnega tipa politične kulture.

5. Povedano pa ima seveda v zvezi s problemom političnega pluralizma nekaj pomembnih posledic.

Naša teza bi bila, da – čeprav se to sliši še tako sporno – politični pluralizem ne odpira nujno že sam po sebi tudi prostora pluralistični politiki in tovrstni politični kulturi. Ali se bo to zgodilo ali ne, je po našem mnenju odvisno od statusa, ki ga bo zadobil politični pluralizem.

Bolj konkretno: če bo politični pluralizem zadobil status dogme, bo vstopil, pa naj je to navidez povsem absurdno, v perpetuiranje stalinističnega političnega diskurza in njemu ustrezne politične kulture. Pomeni, da bo – navidez spet povsem absurdno – vzpostavil prostor politike in političnega, ki v praksi ne bo trpela nikakršnega pluralizma; ki bo pod plaščem liberalnih ipd. sloganov ohranjala in perpetuirala nelegalne mehanizme odločanja, amoralni familiarizem in druge tipične dimenzije stalinistične politične kulture (primeri, s katerimi se že srečujemo tudi v praksi...). V tem primeru bi politični pluralizem pomenil le eno do »izbir same dogme«; vzpostavil bi se le kot ena od variant pluralizma dogme. Politični pluralizem bi postal konstituens povsem nepluralistične politike in njej ustrezne politične kulture. S tem pa bi bila njegova možna radikalnost docela izničena. In zdi se, da gre s to možnostjo povsem realno računati.

In še: *samo če in v kolikor bo politični pluralizem uspel prebiti formo oz. status*

dogme, samo v kolikor mu bo uspelo zadostiti načelu »afirmacije temelja, vendar le, če je hkrati zanikanje njegove temeljnosti«,¹ samo takrat bo načelo političnega pluralizma dejansko uspelo odpreti prostor pluralistični politiki in pluralistični politični kulturi.

6. Seveda vemo, da nismo s povedanim izkreli nič bistveno novega. Zelo podrobno analizo nakazanih možnosti sta izdelala že Laclau in Mouffejeva v delu »Hegemonija in socialistična strategija«. Že pri njiju je na delu temeljni obrat v logiki razumevanja politike (in zato tudi politične kulture), ki ga proizvede naslonitev na teorijo označevalca. Tako je že njima jasno, da je logika totalitarizma logika, ki vznikne »prav na tleh demokracije«;² ugotovitev, ki jo je treba v zvezi z nakazano problematiko političnega pluralizma vzeti strogo dobesedno. Kot je treba vzeti strogo dobesedno še neko drugo ugotovitev: da namreč »radikalna pluralna demokracija ni mogoča, dokler se ne odpovemo univerzalističnemu diskurzu in njegovi implicitni predpostavki o privilegirani točki dostopa do ‚resnice‘...«,³ kajti šele »tako stopimo na teoretski teren, na katerem je pojem radikalne in pluralne demokracije... sploh mogoče doumeti. Samo če soglašamo s tem, da subjektivnih pozicij ni mogoče speljati nazaj na pozitivno in enotno temeljno načelo, lahko pluralizem štejemo za radikalen. Pluralizem je radikalen le, če vsak člen te mnogoterosti identitet odkrije načelo svoje lastne veljavnosti, ne da bi morali to načelo iskati v transcendentni ali temeljni pozitivni podlagi hierarhijske pomenov vseh njih ter vira in jamstva njihove legitimnosti«. ⁴ Tudi – ali pa še celo ne – če to temeljno načelo predstavlja načelo političnega pluralizma. Torej bi bilo, vsaj zdi se tako, treba zahtevo »za politični pluralizem« nekoliko korigirati. Namreč v zahtevo »za radikalni politični pluralizem.« Kar pa predpostavlja vsaj dvoje: najprej radikalno širjenje prostora politike in političnega, nato pa še vsaj radikalno pluralizacijo tega prostora, z institucionalizacijo tega pluralizma v večstrankarskem sistemu kot njunim predpogojem vred.

¹ E. Laclau, C. Mouffe: *Hegemonija in socialistična strategija*, Ljubljana, Partizanska knjiga, 1987, str. 156

² *Ibid.*, str. 151.

³ *Ibid.*, str. 155.

⁴ *Ibid.*, str. 136. Podčrtala V. V. G.